

פורים

וביותר תמוה מענה של ממוכן – אחד ה„חכמים יודעי העתים” – „לא” על המלך לבדו עותה ושתי המלכה כי על כל השרים ועל כל העמים גו’ כי יצא דבר המלכה על כל הנשים להבזות בעליהן בעיניהן גו’ – כלומר: הנימוק לזה שהיא חייבת מיתה [„יצא דבר מלכות (גזירת מלכות של נקמה שצוה להורגה. רש”י) גו’ אשר לא תבוא ושתי (ולכך נהרגה. רש”י) לפני המלך גו’]” הוא לא מפני חטא מרידתה במלך אחש-וורוש, אלא לפי שעושה על „כל הש-רים . . . כל העמים . . . להבזות בעליהן בעיניהן”!

בכמה מפרשים עמדו על זה, ותי-צו בכמה אופנים. ויש לעיין דהרי זו תמי’ עצומה בפשוטם של כתובים, ולא באה ולא נרמזה אפילו בפרש”י על ה-מגילה!

ב. ויש לבאר זה בהקדים מ”ש ל-עיל¹ (בנוגע למשתה זה) „השתי” כדת אין אונס כי כן יסד המלך על כל רב ביתו לעשות כרצון איש ואיש, שלכ-אורה אינו מובן לשון הכתוב „כי כן יסד המלך”; ובפרט שאינו לשון המתאים ל-המשך הכתוב „(יסד המלך) על כל רב ביתו”.

מובן, שאין לחלק בין הדיוט ומלכה בענין מורד במלכות.

(8) א, טו ואילך.

(9) שם, ט.

(10) ולכן „יצא דבר מלכות” כולל גם „שיהא זה

חוק ודת לכל הבזות את בעלה” (פרש”י שם).

(11) ראה מנות הלוי, מגילת סתרים, ראשון ל-

ציון ועוד – על פסוקים הנ”ל.

(12) א, ח.

א. בתחילת המגילה מסופר שביום השביעי של המשתה שעשה אחשורוש „לכל העם הנמצאים בשושן הבירה”², צוה „להביא את ושתי המלכה לפני המלך גו’ ותמאן המלכה ושתי לבוא גו’ ויקצוף המלך מאד גו’ ויאמר המלך לח-כמים יודעי העתים גו’ כדת מה לעשות במלכה ושתי על אשר לא עשתה את מאמר המלך גו’”.

והטעם שהציע אחשורוש את הדבר לפני חכמיו הוא „כי כן דבר המלך לפני כל יודעי דת ודין”³ (כי כן מנהג המלך בכל משפט לשום את הדבר לפני כל יודעי דת ודין. רש”י), ומשמע מזה, שהי-מסופק בדינה של ושתי. ולכאורה תמוה: הנהגת ושתי (ש”לא עשתה את מאמר המלך”) הרי היתה מרידה במלכות – ומהו הספק בדינה? והלא מי שאינו מקיים ציווי של מלך, בדיני ישראל ע”פ תורת חסד רשות למלך להרגו (מדין מרידה במלכות) – ומובן שכן הוא אצל מלכי האומות, שהמורד במלכות „אחת דתו להמית”.

(1) א, י ואילך.

(2) שם, ה.

(3) שם, יג.

(4) שם, טו.

(5) וביותר תמוה פרש”י עה”פ (א, יב) „ויקצוף המלך מאד” – „ששלח לו דברי גנאי”, ומשמע, שעצם מיאונה לא הכעיס אותו!

(6) רמב”ם הל’ מלכים פ”ג ה”ח. וראה שו”ת

חת”ס אורח סריח.

(7) לשון המגילה (ד, יא) בנוגע למי „אשר יבוא

אל המלך גו’ אשר לא יקרא” – וכ”ש וק”ז בעובר

על ציווי המלך.

ולהעיר שמה שגם אסתר המלכה בכלל זה,

ואע"פ שפירש רש"י "לשון יסוד, כלומר כן תקן וצוה" – צ"ע מה טעם אומר "יסד" [הזקוק בפרש"י ל"כלומר", דיוק מיוחד¹²] – "כלומר כן תיקן וצוה", ולא נקט לשון הרגיל "כי כן צוה המלך" (וכלשון המגילה עצמה (לקמזי¹³) "כי כן צוה לו המלך")?

גם צע"ק בפרש"י על התיבות "על כל רב ביתו", שמפרש "על כל שרי הסעודה שר האופים ושר הטבחים ושר המשקים" – הרי הכתוב בא לתת טעם להשתי' כדת וגו' – "כי כן וגו'", וא"כ "שר האופים ושר הטבחים" מאי בעי הכא?

ואף שملשון הכתוב "על כל רב ביתו" משמע שצוה כן ליותר משר אחד – הרי [נוסף לזה, שגם את"ל שהציווי הי' גם לשר האופים ושר הטבחים, הו"ל לרש"י להתחיל ב"שר המשקים" דבי' עסקינו, הנה] אין זה מכריח שכוונת הכ' לכלול גם את שר האופים ובפרט שר הטבחים שע"פ הפשט אינו נוכח בה סעודה (משא"כ שר האופים והמשקים שמביאים הפת והמשקה) – כי מסתבר לפרש בפשטות שהכוונה לכל המשרתים והמפקחים בהסעודה¹⁴ (שהשתי' תהי' באופן ד"אין אונס" אלא "כרצון איש ואיש"), אבל "שר האופים ושר הטבחים" מאן דכר שמייהו!?

ג. ויש לומר, שכוונת רש"י היא לתרץ אריכות לשון הכתוב, "כי כן יסד המלך על כל רב ביתו לעשות כרצון איש ואיש", ולא נאמר בקיצור "והשתי' כדת אין אונס כי כן צוה המלך"?

גם אינו מובן – למה האריכה ה' מגילה בכל פרטים אלה, אף דנפק"מ

דאין אונס בשתי' – שג"ז משבחי סידור הסעודה.

ומזה למד רש"י, שזה דהשתי' היתה באופן ד"כדת) אין אונס" לא הי' ציווי פרטי מהמלך בנוגע לשתי', אלא תוצאה מזה שהמלך "יסד" ותיקן כללות סעודה זו באופן מיוחד – כלומר, שכל שרי הסעודה נצטוו מהמלך "לעשות כרצון איש ואיש".

ולכן מפרש רש"י "על כל רב ביתו" – "על כל שרי הסעודה, שר האופים ושר הטבחים ושר המשקים", שתקנת המלך היתה בנוגע לכל פרטי הסעודה (שתהי' "כרצון איש ואיש"), הכוללת כל מיני מאכל ומשקה: ומזה, ש"כל רב ביתו" כאן כולל "כל שרי הסעודה"¹⁵, שהם "שר האופים ושר הטבחים ושר המשקים". וכיון שהסעודה בכלל נקראת "לחם"¹⁶, עיקרה אכילה והשתי' טפלה אלי', לכן קחשיב רש"י "שר האופים ושר הטבחים" לפני "שר המשקים".

ועפ"ז מדויק לשון הכתוב "לעשות כרצון איש ואיש", שמשמעו לא (רק) שלילת האונס, אלא גם עש' (חיוב) – כי עיקר תקנת וציווי המלך (גם בנוגע לשתיית יין) לא הי' (רק) ענין של שלילה ("אין אונס"), אלא ענין חיובי (לעשות כרצון איש ואיש), ששרי הסעודה סידרו אותה באופן שכא"א מהמסובים אכל ושתה כפי רצונו. וזוהי אריכות לשון הכתוב, דזה ש"השתי' כדת אין אונס" הוא "כי כן יסד המלך גו' לעשות כרצון

(15) ולהעיר: ע"פ פרש"י ש"ה (רב) ביתו פירושו "שרי הסעודה" – יש (רמז) מקור בכתוב לפסק ההלכה (גבי עירובי תחומין), ש"דירתו (של אדם) במקום מונוטוני הוא" (ל' רש"י עירובין רפ"ג. ש"ע אדה"ז אר"ח סת"ח).

(16) מקץ מג, כה. רש"י אמר כא, יז. ועוד.

(12) ראה יד מלאכי כללי הרי"ף אות ט.

(13) ג, ב.

(14) וראה ראב"ע כאן.

מצד חוכן הכתוב, דלכאורה, למה יעלה על הדעת שיאנסו לשתות עד שהוצרך להיות ציווי מיוחד (ומהמלך עצמו – „כן יסד המלך“) ש„השתי“... אין אונס? והן מלשון הכתוב, דתיבת „כדת“ מאי פירושה, והולל¹⁸ „והשתי אין אונס“?

ולזה פרש״י „לפי שיש סעודות ש- כופין את המסובין לשתות כלי גדול“ – וכיון שישנן סעודות ש„דתן“ (מנהגו) מחייבת לכופ על השתי, ה' מסתבר לומר, שבמשתה של מלך, בנדוד, ש- כולה היתה „כיד המלך“ (בכל פרטי¹⁹), ובפרט בנוגע ליון, שמפורש בו²⁰ „ויין מלכות רב כיד המלך“, הרי ודאי ש„דת“ זו היתה שוררת בה; ולכן קמ״ל הכתוב שכאן היתה באופן ד„אין אונס כי כן יסד המלך“, שהמלך עצמו צוה שלא לאונס, היפך הדת²¹.

אבל יש לעיין בזה, שהרי הטעם של מנהג ב„דת“ כזו (לכופ לשתות בכלי גדול) הוא, להראות גדולתו של בעל המשתה, שסעודתו היא בהרחבה, ולכן שותים כוס גדול דוקא. וא״כ בנדוד²² שהמדובר במשתה של מלך, איך יכולים לוותר על „דת“ זו, והרי הנהגה כזו (לשנות ה„דת“ ולא לכפות לשתות בכוס גדול), הוא היפך כבוד המלכות²³?

איש ואיש, שהיא תוצאה מענין כללי שיסד ותקן המלך בסעודה זו.

ד. ועדיין צ״ע: כיון שעיקר החידוש בסעודה זו ה' ש„יסד המלך על כל רב ביתו לעשות כרצון איש ואיש“ – למה נאמר זה כנתינת טעם על הא ד„השתי“ כדת אין אונס, ולא כענין בפני עצמו?

ועוד: מאי קמ״ל הכתוב בזה שמקדים „והשתי“... אין אונס – דבר המשתמע בדרך ממילא מזה שממשיך מיד „כי כן יסד המלך“... לעשות כרצון איש ואיש? אם „על כל רב ביתו“ למלאות רצון כאו״א בכל השייך לסעודה זו, פשיטא שאין אונס בה, אין לאונס ולהכריח ל- שתות!

וגם דיוק לשון הכתוב „כן יסד המלך“ עדיין אינו מתיישב כל צרכו – דאף שזהו שייך לכללות הסעודה, מ״מ ה' מספיק, לכאורה, לומר „כי כן צוה המלך על כל רב ביתו (על כל שרי הסעודה) לעשות כרצון איש ואיש“.

ויש לומר, כי בזה שהענין ד„כן יסד המלך גוי לעשות כרצון איש ואיש“ בא כנתינת טעם על „השתי“ כדת אין אונס, מודגש יותר החידוש בסעודה זו, שהיתה „כרצון איש ואיש“.

ה. ביאור הענין:

„והשתי“ כדת אין אונס פרש״י: „כדת – לפי שיש סעודות שכופין את המסובין לשתות כלי גדול ויש שאינו יכול לשתות- תו כי אם בקושי, אבל כאן אין אונס“.

והכרחו של רש״י (בפשוטו של כ- תובי²⁴) לפרש כן, מובן בפשטות – הן

(17) ובפרט פרש״י לא כתב ע״ז „רבנותו אמרו“ (וכיו״ב) – ע״ד פירושו בפסוקים שלפנ״ז (א, ז) על „ויין מלכות רב“ – שמוה מוכח שזהו פשוטו של כתוב ממש.

(18) וראה גם ראשון לציון על מג״ש שם.

(19) כמסופר בפרטיות בפסוקים שלפנ״ז (א, ו) –

(ז).

(20) שם, ז.

(21) כלומר (לחזור) שאין פירוש הכתוב שה-

שתי היתה „כדת“, אלא להיפך, ש„השתי“ כדת – אין אונס, שלא אנסו על „השתי“ כדת. וכדויק לשון רש״י, שמעתיק בהד״ה רק תיבת „כדת“ ומ- פרש „לפי שיש סעודות כו' בקושי“ (היינו שזהו ה„דת“), ואח״כ מסיים „אבל כאן אין אונס“ (היינו שכאן אין „דת“ זו אלא „אין אונס“).

(22) ואף ש„כן יסד המלך“ – אין ציווי המלך מועיל בזה, כי קי״ל שמלך שמחל על כבודו אין

יסד המלך" סעודה זו מלכתחילה, מובן שאין סעודה זו בכלל אותן הסעודות (כדיוק לשון רש"י, "לפי שיש סעודות שכופין כו", שאין זה בכל סעודה) שכופין לשתות כוס גדול דוקא, כי זהו היפך מטרת סעודה זו.

וזהו גם הטעם שהכתוב מדייק לספר ע"ד "והשת" כדת אין אונס", שבוה מודגש עד כמה ה' סעודה זו "לעשות כרצון איש ואיש" (רצון והנאת העם דוקא), עד שמצד זה היו יכולים לבטל את "השת" כדת (היפך כבוד המלכות), כיון שמטרת סעודה זו ה' "לעשות כרצון איש ואיש" כנ"ל.

ו- ע"פ הנ"ל מיושבת בפשטות התמימי הנ"ל (סעיף א) בנוגע לושתי (עד שאין רש"י צריך לבארה בפירושו):

כיון שכל סעודה זו ה' לעשות כרצון כל אחד ואחד, ופשיטא ש"אין אונס" בכל הקשור לסעודה זו (כיון שכן יסד המלך וזהו כבודו) – הרי יש מקום לומר שאין ושתי חייבת לבוא, "לפני המלך גוי' להראות העמים והשרים את יפיו" 26 באונס (ומיאונה אינו מרידה במלכות, אלא אדרבה בהתאם לרצון המלך, "לעשות כרצון איש ואיש" 27).

הכוונה שיעשה, לכל אחד רצונו, היינו שמלא רצון כל אחד ואחד בכל הקשור אליו בפרט. וע"פ הנ"ל יש להוסיף, שבפירוש זה מתכוין רש"י [לא רק לתרץ השאלה איך אפשר "לעשות כרצון איש ואיש" כאשר "אין רצון כולם שוה" (ובפרט ע"פ מחז"ל (אסתר פ"ב, יד) ע"פ, "כל איש ואיש", אלא בעיקר] לבאר גדרה של סעודה זו, שעיקר כוונת אחשוורוש בסעודה זו לא ה' להרבות בכבוד המלכות, אלא "לעשות... לכל אחד ואחד רצונו", היינו התועלת וההנאה הפרטית של כל יחיד

ויחיד בפני עצמו.

26 שם, יא.

27 כי לדעת ושתי, בקשת המלך שתבוא לפניו

ושאלה זו מתורצת בדיוק לשון הכתוב, "כי כן יסד המלך גוי' לעשות כרצון איש ואיש" – ששאני סעודה זו, שכל יסודה ועיקרה מתחילתה תיקן שיהי' כרצון העם דוקא. כלומר: יש סעודות שענינן הוא להרבות בכבוד עושה ה' סעודה, וע"ד המשתה הראשון שעשה אחשוורוש, "לכל שריו ועבדיו גוי' בהרבותו את עושר כבוד מלכותו ואת יקר תפארת גדולתו" 23 – ובסעודה כזו כבוד המלכות מחייב לנהוג כ"דת", "לשתות כלי גדול" דוקא; אבל הסעודה שעשה אחשוורוש אח"כ, "לכל העם הנמצאים בשושן הבירה" היתה למטרה אחרת – לא להראות גדלות המלך ולהרבות ב' כבודו, אלא שתהי' "כרצון איש ואיש", כרצון העם דוקא (כלשון רש"י, "לעשות... לכל אחד ואחד 24 רצונו" 25). וכיון ש"כן

כבודו מחול (סוטה מא, ב. קידושין לב, ב. רמב"ם ה' מלכים פ"ב הי"ג).

ויש לומר שגם ע"פ פשוטו של מקרא כן הוא (ואף במלכי אור"ה) כי זוהי מילתא בטעמא, שאין זה כבודו הפרטי, אלא כבוד המלכות (ולכן אין זה ברשותו לוותר עליו).

23 א, ג"ד.

24 הטעם ששינה רש"י מלשון הכתוב, "איש ואיש" ל"כל אחד ואחד" – י"ל ששולל בזה פירוש חז"ל (מגילה יב, ס"ע א) ד"איש ואיש" קאי על מרדכי והמן (ובפרט ע"פ פרש"י (שלה יג, ג) "כל אנשים שבמקרא ל' חשיבות", או כפי' התרגום (וראה חדא"ג מגילה שם) שקאי על בני' ואה"ע – ולכן פרש"י שהכוונה (כפשוטו) "לכל אחד ואחד".

25 ראה שפ"ח כאן, שכוונת רש"י היא שלא תאמר שצוה "שיעשה רצון כולם בעת אחד" – שזה לא יתכן, "דכי יעשה כרצון איש זה לא יוכל לעשות כרצון איש אחר כי אין רצון כולם שוים" – אלא

*) כ"ה בדפוס רש"י הנפוצים. ויל"ע בבתי רש"י, שאולי ה' כתוב, לכל אור"ה (בר"ח) והמעתיק פיענחו. לכל אחד ואחד במקום, לכל איש ואיש.

דים, קיימו מה שקיבלו כבר³².

וזהו גם הרמז בפסוק דידן – בנוגע להסעודה שעשה המלך, „לכל העם הנמצאים בשושן“³³ הבירה, דקאי על ישראל שהם עם קרובו (ונמצאים בבירתו של מלך מלכי המלכים הקב"ה) – שהקב"ה מזמינם לסעודה, דהיינו לימוד התורה וקיום המצות³⁴, שזוהי סעודתו והנאתו של איש ישראל; והקב"ה נותן בחירה חפשית, „אין אונס“³⁵, ואדרבה, „לעשות כרצון איש ואיש“.

וזה ה' העילוי דימי הפורים שאז „קיימו מה שקיבלו כבר“, לא מתוך אונס אלא דוקא מתוך בחירתם החפשית³⁶.

ולכן גדלה שמחת פורים למעלה מ- כל מדידה והגבלה³⁷, עד ש„חייב אינש לבסומי בפוריא עד דלא ידע כו“³⁸, וכפרשי „לבסומי – ביי“³⁹, שיש לומר, שזהו ענין של „ונהפוך“⁴⁰, שתמורת ה„יין“ שנתן אחרור במשתה שלו,

אבל מובן שיש מקום לומר גם להיפך [ומפני כמה טעמים: (1) י"ל שהבאת ושתי לפני השרים אינה פרט וחלק מהסעודה ולא חל ע"ז הציווי ד„לעשות כרצון איש ואיש“ (2) הציווי „לעשות כרצון איש ואיש“ הוא בכלל, אבל כאן הרי יש ציווי מפורש של המלך. (3) „לעשות כרצון איש ואיש“ ה' בנוגע ל„העם הנמצאים בשושן הבירה“, שאחשורוש רצה להנאותם בו, ואין המלכה בכלל⁴¹] – ולכן התייעץ אחשורוש עם „החכמים יודעי העתים“, והם נזקקו לטעם הנוסף „לא על המלך לבדו גו“.

ז. ידוע מרז"ל⁴² שכל „מלך“ הנאמר במג"א מרמז על הקב"ה, שמזה מובן גם בפסוק דידן, „כי כן יסד המלך גו“ לעשות כרצון איש ואיש – שבפסוק זה נרמזת הנהגתו של הקב"ה בשייכות ל- עמו ישראל.

ויש לומר, שבפסוק זה נרמז העילוי והחידוש שנפעל על ידי מסירת נפשם של ישראל בימי הפורים. דאמרו חז"ל⁴³ שבעת מ"ת „כפה הקב"ה עליהם את ההר כגגיית כו' מכאן מודעה רבה לאורייא (שאם יזמינם לדין למה לא קיימתם מה שקבלתם עליכם יש להם תשובה שקב- לוו באונס. רש"י) כו' הדור קבלו בימי אחשורוש דכתיב⁴⁴ קיימו וקבלו היהו-

היתה רק אם היא רוצה בכך (באופן ד„אין אונס“, בהתאם ליסודה של סעודה זו).

ועפ"י מתורץ פרשי הג"ל (הערה 5) שאחשורוש קצף רק על „ששלחה לו דברי גנאי“, כי בנוגע לעצם מיאונה י"ל שזהו אדרבא רצון אחשורוש דאין אונס.

(28) ובפרט שהיא עשתה משתה בפ"ע (א, ט).

(29) זח"ג (רע"מ) קט, רע"א. וראה אסת"ר פ"ג,

י. מגילה ט, סע"ב.

(30) שבת פח, א.

(31) מג"א ט, כז.

(32) וידועים דברי הבה"ג (הל' מגילה קרוב לסוף) „ועדיף יום פורים כיום שניתנה בו תורה“. ועד"ז בשאלות ויקהל שאלתא סז (וראה העמק שאלה שם אות ו').

(33) דבניי נקראים שושנה (הקדמת זוהר ב' תחילתה – ע"פ שה"ש ב, א. וראה שהש"ר שם).

(34) להעיר מלקו"ת (אמור לג, ב. בחוקותי מה, ג. ועוד) בפ"י „כלים מכלים שונים ויין מלכות רב“.

(35) ראה גם מחיר יין (להרמ"א) עה"פ: ואל תאמר כי האדם מוכרח במעשיו . . אין אונס כלל והבחירה היא ביד האדם לעשות טוב או רע כי כן יסד מלך מלכי המלכים ית. ע"ש.

(36) וראה תו"א מג"א צח, ד ואילך. ובכ"מ.

(37) בשייכות ד„הדר קבלו כו“ לשמחת פורים (שלמעלה ממדידה) – ראה לקו"ש חט"ז ע' 370 ואילך.

(38) מגילה ז, ב.

(39) מגילה שם. וכ"כ ברמב"ם הל' מגילה פ"ב

הט"ו „ושותן יין כו“.

(40) ל' הכתוב – מג"א ט, א.

באופן של „ויין מלכות רב כיד המלך“,
שלא למעליותא, נעשה „יין . . רב“ ד-
קדושה, שמחת פורים שלמעלה ממדידה
והגבלה, עד דגם כאשר כל המועדים
בטלים⁴¹ (ששמחת מועדים לא תהי' ב-
חשיבות לגבי השמחה שתהי' בשמחת
הגאולה⁴²), שתהי' שמחה למעלה ממדי-

דה והגבלה, ועד ש„שמחת עולם⁴³ על
ראשם“⁴⁴ – שמחת פורים לא תבטל, „וימי
הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים
וזכרם לא יסוף מזרעם“⁴⁵.

(משיחת פורים תשכ"ז)

(41) מדרש משלי ט (יל"ש שם רמז תתקמד).

(42) ראה שו"ת הרדב"ז ח"ב סי' תרסו. וראה
(בסגנון תורת החסידות) תו"א מג"א קכא, איב (ושם
צב, א). ועוד.

(43) כפי' תמיד ונצח.

(44) ישעי' לה, י. נא, יא.

(45) מג"א ט, כח.

פורים ב

„הללו עבדי ה' (ולא עבדי אחשורוש)“, כי אכתי עבדי אחשורוש אנן.”

והיינו, שלטעם הא' והג' אין חיוב לומר הלל, ואילו לטעם הב' חייבים בהלל, אלא שיוצאים חובת הלל בקריאת המגילה (ול-דעת המאירי נפק"מ להלכה, במי שאין לו מגילה, דלטעם „קרייתא זו הלילא“ חייב בקריאת הלל).

ולכאורה צ"ע בטעם הג' „אכתי עבדי אחשורוש אנן“ (פרש"י ד, לא נגאלו אלא מן המיתה) – הרי קושיית הגמ' עדיין ב-מקומה עומדת: „ומה מעבדות לחירות אמרינן שירה, ממיתה לחיים לא כל שכן“. וכי משום שאין המצב מתאים להפסוק „הללו עבדי ה'“ ה"ז פוטר את האדם מל-הלל לה' על גאולתו „ממיתה לחיים“ (ש-גדולה יותר מגאולה „מעבדות לחירות“)?

ועכצ"ל, שהענין ד' „עבדי ה'“ נוגע ל-עצם אמירת הלל, דכאשר חסר תנאי זה ה"ז מעכב מלומר הלל, דרק קריאת ה-מגילה תיקנו מפני הקי"ו „ומה מעבדות לחירות אמרינן שירה, ממיתה לחיים לא כל שכן“, אבל בשביל אמירת הלל זקוקים למצב של „עבדי ה'“.

ב. והנה בגמ' שם ממשיך „בין לרבא בין לר"נ קשיא [וברש"י: „בין לרבא, ד-אמר להכי לא אמרי הלל דאכתי עבדי אחשורוש הוו, הא לאו הכי אמרינן. בין ל-רב נחמן, דאמר קריאת המגילה במקום הלל“] והא תניא משנכנסו לארץ לא הוכ-שרו כל הארצות לומר שירה, (ומשני) כיון שגלו חזרו להכשירן הראשון. ומשמע, דגם לדעת רבא יתכן חיוב הלל גם לאחר

א. גרסינן בגמרא (בטעם תקנת ה-נביאים לקרוא את המגילה בפורים): „ומה מעבדות לחירות אמרינן שירה (ביציאת מצרים אמרו שירה על הים. רש"י), מ-מיתה לחיים לא כל שכן. אי הכי הלל נמי נימא, (ומשני) לפי שאין אומרים הלל על נס שבחוצה לארץ. יציאת מצרים דנס ש-בחוצה לארץ היכי אמרינן שירה, (ומתרץ) כדתניא עד שלא נכנסו ישראל לארץ הוכשרו כל ארצות לומר שירה, משנכנסו ישראל לארץ לא הוכשרו כל הארצות לו-מר שירה. רב נחמן אמר קרייתא זו הלילא (קריאת המגילה זו היא ההלל). רבא אמר: בשלמא התם (ביציאת מצרים) הללו עבדי ה' ולא עבדי פרעה (שהרי לחירות יצאו. רש"י), אלא הכא הללו עבדי ה' ולא עבדי אחשורוש, אכתי עבדי אחשורוש אנן (דלא נגאלו אלא מן המיתה. רש"י).“

ונמצא, שיש ג' טעמים שלא תיקנו לומר הלל בפורים: א) לפי שנס פורים ה' בחוצה לארץ. ב) קריאת המגילה היא ב-מקום הלל. ג) לפי שאי אפשר לומר:

(1) מגילה יד, א.

(2) בטורי אבן מגילה שם הקשה על פרש"י, ומ-פרש באר"א (דקאי על אמירת הלל בליל ראשון דפסח). ואכ"מ.

(3) ראה (בג') טעמים שבמגילה (שם) גם ערכי י, - ובירושלמי פסחים (פ"י ה"ז) הובאו רק טעם הא' והג'. ע"ש.

(4) ברש"י גרים „אמר רבא“ (וראה הגהות מה-ר"ץ חיות מגילה שם). ובר"ף (וכ"ה בהגהות הבי"ח) גרים „מתקיף לה רבא מי דמי“. וראה בס' שצויינו לקמן הערה 20.

(5) תהלים קיג, א.

(6) וכ"ה ברמב"ם הל' חנוכה פ"ג סה"ז.

(7) כ"ה בריטב"א מגילה שם. שיטת ריב"ב

לר"ף שם. וראה ל' המאירי שם.

(8) מגילה שם. – וראה לקמן בפנים סוף ס"ג.